

Některé konkurence v toponymii vybraných českých překladů Starého zákona*

Robert Dittmann

Náš příspěvek na první pohled souvisí s osobností Pavla Škrabala jen vzdáleně. Škrabal je v bohemistických kruzích znám především jako autor překladu Nového zákona a redaktor biblického slovníku. Méně je známo, že Pavel Škrabal překládal také některé knihy Starého zákona, ačkoli jeho překlad zůstal nedokončen. Rukopis jeho překladu SZ je uložen v provinčním archivu provincie dominikánů v ČR, který je umístěn v Praze.¹ Je tu ještě další styčný bod: dominikánská provincie zajišťuje překlad české verze Jeruzalémské bible, které se náš příspěvek dotýká.

Bohemistika učinila po roce 1989 některé významné splátky dluhu, který z její strany přetrvával vůči české biblistice po mnoho desetiletí. Lingvistická kritika českého biblického překladu přinesla důležité poznatky a kritická reflexe české překladatelské tradice nám nejenom ukazuje polyfonickou kontinuitu překladatelského procesu, ale také otevírá badatelské perspektivy. Je třeba připomenout zejména monumentální – a pro české vědecké knihovny proto bohužel finančně nedostupná – vydání českých biblí s podrobnými komentáři od jazykovědců, kunsthistoriků, textologů a teologů, která vyšla jako první série v řadě faksimile slovanských biblí v německém Paderbornu. Odborníkům tak byly poskytnuty Bible drážďanská, Bible kutnohorská, Bible kralická šestidílná a Bible svatováclavská. Druhou vysoce hodnocenou pomůckou je dílo Vladimíra Kyase *Česká bible v dějinách národního písemnictví*,² na jejímž doplnění se po smrti autora podíleli M. Bohatcová, E. Michálek, J. Pečírková, D. Šlosar, J. Vintr a K. Stejskal. Dílo je bohužel dovedeno pouze po Bibli svatováclavskou, a tak celé další české překladatelské úsilí zůstává komplexně nezpracováno. V roce 1996 vyšel v Paderbornu 4., předposlední díl kritického vydání staročeského překladu bible za spoluautorství V. Kyase, V. Kyasové a J. Pečírkové.³ Na posledním dílu se pracuje v ÚJČ AV v Praze. Jedna oblast propriální sféry českého biblického překladu starozákonního i novozákonního je již z bohemistické perspektivy kriticky zpracována, a to v publikované disertační práci Karla Komárka *Osobní jména v českých biblích*.⁴ Komárek excerpoval materiál z Drážďanské bible, Olomoucké bible, Litoměřicko-třeboňské bible, Benátské bible, Kralické bible podle vydání z r. 1613, Svatováclavské bible, Procházkovy bible, Frenclovy a Desoldovy bible, Starý zákon Jana Hejčla, Josefa Hegera, Nový zákon Rudolfa Cola, Pavla Škrabala, Ondřeje Petru,

* Tento příspěvek byl přednesen na konferenci o překladateli Nového zákona ThDr. Pavlu Škrabalovi OP (1904–1964), která se konala 27. dubna 2005 na CMTF UP v Olomouci.

¹ Za informaci děkuji P. Augustinu Prokopovi OP. O tomto rukopisném Škrabalově překladu informoval D. DUKA, „Čeští dominikáni a Bible,“ *Salve* 6, č. 1 (1996): 43–46, zde 46.

² Praha: Vyšehrad, 1997.

³ V. KYAS – V. KYASOVÁ – J. PEČÍRKOVÁ (ed.), *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká: Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století*, sv. 4, *Tobiáš–Sirachovec*, Paderborn: F. Schöningh, 1996.

⁴ Olomouc: Votobia, 2000.

Liturgický překlad, Český ekumenický překlad a českou verzi Jeruzalémské bible. V 90. letech byly zorganizovány také konference o české bibli a uspořádány výstavy.⁵ Bohemistické příspěvky zahrnují především práce od K. Komárka, I. Lutterera, E. Michálka, J. Vintra, S. Segerta, J. Pečírkové, V. Kyase, M. Kopeckého, M. Bohatcové a M. Balabána.

Potěšitelná je skutečnost, že jazykovědné příspěvky k problematice Bible pocházejí i od autorů nejmladší generace (M. Pytlíková, H. Sobalíková, R. Göttlicher, H. Koukalová, M. Laštovičková, M. Grygerková, S. Škodová) a pozornost je věnována také breviárním hymnům, církevnímu jazyku a slangu a psycholingvistické problematice glosolálie. Odborně je zpracována biblická frazeologie a reprodukce biblického textu v české literatuře (Stěpanova, Balabán – Nytrová, Prudký, Segert, popularizačně Ouředník). Pozornost je věnována také podmínkám vzniku staročeské bible (Spunar, Stejskal, P. Černý a další), ale i latinským biblím na našem území (P. Černý, Stejskal, J. Hrbáčová a další) a kontinuálně také staroslověnskému překladu (zesnulý V. Tkadlík, dále Bauerová, Malý, doktorské disertace V. Čermáka a P. Stanekovské). V diplomových pracích je zkoumána kniha Rut (M. Pavlová), toponymie v novozákonních českých překladech (P. Mikulenková), hlaholský misál (E. Hrdinová) i biblické adaptace pro děti (J. Hrbková). Objevují se nová řešení známých a delší dobu trvajících záhad, např. způsobu, jak se Drážďanská bible dostala do Drážďan (J. Pečírková), nebo identifikace objednavatele Boskovické bible (M. Číhalík) atd.

Cenné příspěvky pocházejí od klasických filologů a biblistů. Shrnutí dobového hodnocení Colova překladu nabízí J. Bartoň,⁶ který se chystá pracovat na kritické analýze českého novozákonního překladu ve 20. století, M. Přecechtělová věnovala kritickou pozornost překladu s názvem *Nová smlouva*. L. Tichý analyzoval verš Prologu v liturgickém překladu⁷ a představil kontext vzniku a vnitřní dynamiku překladu NZ od O. Petru.⁸ M. Prudký vypisuje z oblasti jazykovědné kritiky českého ekumenického překladu témata diplomových prací. Uvědomíme-li si tyto aktivity, je snad možné mluvit o náznacích badatelské ofenzívy v oblasti českého biblického překladu a české bible.

Jedním z pokusů o částečné splacení bohemistického dluhu vůči českému biblickému překladu byla i naše diplomová práce, obhájená v roce 2005 na FF UP, s názvem *Toponyma v českých překladech Starého zákona*. Srovnávala místní jména v protokanonicích knihách ve staročeské bibli první redakce, zejména v Olomoucké (= O),

⁵ Srov. J. HELLER – S. TALMON – H. HLAVÁČKOVÁ (ed.), *The Old Testament as Inspiration in Culture: International Academic Symposium, Prague, September 1995*, Třebenice: Mlýn, 2001; H. PAVLINCOVÁ – D. PAPOUŠEK (ed.), *Česká bible v dějinách evropské kultury*, Brno: Česká společnost pro studium náboženství ve spolupráci s Ústavem religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1994; H. PAVLINCOVÁ – D. PAPOUŠEK (ed.), *The Bible in Cultural Context*, Brno: Česká společnost pro studium náboženství ve spolupráci s Ústavem religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1994. V červnu 2006 by měla být otevřena výstava rovněž s exponáty latinských biblických rukopisů z českých zemí (soukromá komunikace s prof. P. Černým).

⁶ J. BARTOŇ, „Pozapomenutý překlad Nového zákona: Příspěvek ke 40. výročí úmrtí českého biblisty Rudolfa Cola,“ *Theologická revue* 75, č. 2 (2004): 187–194.

⁷ L. TICHÝ, „Janův Prolog v českém liturgickém překladu,“ *Teologické texty* 11, č. 1 (2000): 15–16.

⁸ L. TICHÝ, „Ondřej Maria Petru a jeho překlad Nového zákona,“ *Studia theologica* 7, č. 1 [19] (2005): 64–68.

Litoměřicko-třeboňské (= L) a Drážďanské bibli (= D),⁹ v Kralické bibli podle vydání z r. 1613 (= K),¹⁰ Svatováclavské bibli (= V),¹¹ Hegerově překladu SZ (= HG),¹² Českém ekumenickém překladu (= ČEP)¹³ a české verzi Jeruzalémské bible (= J).¹⁴ Diplomová práce má celkem 655 stran a je rozdělena na část teoretickou a část katalogovou, která podává všechna excerpovaná znění, seřazená podle hesel Hellerova *Výkladového slovníku biblických jmen*,¹⁵ který zajišťuje metodologickou čistotu. V teoretické části byl naším cílem komplexní popis adaptace předlohových místních jmen. Převážilo pragmatické hledisko současné teorie překladu, která vyznává imperativ překládat z originálu, takže byl kladen důraz na podmínky originálu a byl také podniknut exkurz do dynamiky hebrejské toponymie. Jádrem práce je však bohemistické zkoumání vztahu předlohy a znění, konkurence propriální a apelativní sféry a popis hláskoslovné, morfologické a syntaktické adaptační dynamiky místních jmen.¹⁶ Pro tento příspěvek jsme excerpovali také toponyma z Hejčlova překladu SZ (= HEJ),¹⁷ Bognerova liturgického překladu SZ (= BOG),¹⁸ Šrámkova překladu (= Š)¹⁹ a Nové Bible kralické (= NBK),²⁰ která vykreslují kontury adaptačních tendencí ve 20. století, zbylá data čerpáme z naší diplomové práce. Sledujme několik konkurencí v oblasti SZ toponymie.

1. KONKURENCE APELATIVNÍ A PROPRIÁLNÍ SFÉRY

1.1 Lexémy a volná spojení s individuální referencí

U spojení apelativ se singulární referencí (typ *Vodní brána*, *Dolina královská*), spojení předložky s apelativem (typ *Přímoří*), případně samotným apelativem se singulární referencí (typ *Řeka*, *Chrám*, *Údolí*, *Moře*) vystupuje v procesu překladatelské tradice tendence vyznačovat propriální charakter těchto jednotek velkým písmenem. Ještě

⁹ Olomoucká, Litoměřicko-třeboňská a Drážďanská bible cit. dle V. KYAS (ed.), *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká: Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století*, sv. 3, *Genesis – Esdráš*, Praha: Academia, 1988; a KYAS – KYASOVÁ – PEČÍRKOVÁ, *Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká*, sv. 4, *Tobiáš–Sirachovec*.

¹⁰ *Bible kralická: Bible svatá aneb všechna písmena Starého i Nového zákona podle posledního vydání Kralického z roku 1613*, cit. dle Theophilos 3.1.4, <<http://www.theophilos.sk>>, 1997–2003.

¹¹ *Prorokové a Knihy Machabejský...* (1712); *Bible Česká, to jest: Svaté Písmo, podlé Starožitného, a Obecného Latinského, od všeobecné Církve Svaté Římské potvrzeného a užívaného Přeložení...* (Praha 1715).

¹² *Písmo svaté Starého zákona*, přel. J. Heger, ed. F. Kotalík a J. Merell, Praha: Česká katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1955–1958.

¹³ *Český ekumenický překlad: Písmo svaté Starého i Nového Zákona podle ekumenického vydání z r. 1985*, cit. dle Theophilos 3.1.4 a *BibleWorks 5.0.020w* [CD-ROM], programmed by Michael S. Bushell and Michael D. Tan, 2001. Děkuji doc. Petru Chalupovi, Th.D., za umožnění přístupu k tomuto programu.

¹⁴ *Jeruzalémská bible*, cit. dle Theophilos 3.1.4: betaverze J.

¹⁵ Praha: Advent-Orion; Praha: Vyšehrad, 2003.

¹⁶ Nejdůležitější výsledky práce by měly být publikovány v čas. *Acta onomastica* (2005).

¹⁷ *Bible česká, Díl prvý: Knihy Starého zákona*, sv. 1–3, přel. Jan Hejčl, red. A. Podlaha, Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917–1925.

¹⁸ *Starý zákon: Knihy rozjímavé I–III; Starý zákon: Knihy prorocké I–IV*, přel. V. Bogner, Praha: Česká katolická Charita v Ústředním církevním nakladatelství, 1973–1986.

¹⁹ *Písmo*, 4 sv., přel. V. Šrámek za jazykové spolupráce V. Kajdoše, Praha: Melantrich, 1951 (sv. 1 a 3), Praha: Sfinx, 1947 (sv. 2), Praha: Sfinx, 1948 (sv. 4).

²⁰ *Nová Bible kralická*, cit. dle Theophilos 3.1.4.

K a V je velkými písmeny nevyznačují. HEJ, HG a BOG začínají vyznačovat velkým písmenem, ale existuje tu mnoho nedůsledností. HEJ vyznačuje například *moře Veliké, Moře východní, moře Nejzazší, brána Rožní, Koňská brána, brána Rybná, brána Hrnčářská*, ale bez indikace velkým písmenem ponechává *hořejší rybník, brána hořejší, moře egyptské, moře západní, údolí vidění, údolí soudu, nová brána, prostřední brána*. Diskrepance jsou i v rámci jednoho hesla (HEJ deklaruje stálý zřetel k původním textům), např. *Přímoří – při moři – přímoří*. S majuskulí je však psáno *Údolí* (Jr 2,23), *Moždíř* (Sf 1,10), *Řeka* (Ezd 8,36) a jako u jediného ze sledovaných překladů *Moře* (Ez 47,17). HG vykazuje také četné nedůslednosti (*údolí řemeslníků – Údolí řemeslníků, údolí Rdoušení – Údolí vraždy, hyenní rovina, dějiště vidění*), používá však velká písmena někdy také k vyjádření básnické kvality textu (*Jitřenka, Luna, Slunce, Měsíc*). Příklady lze najít také v jiných překladech, zejména v J (*Moře, Chaos, Dům, Leviatan*) a ČEP (*Netvor*), BOG a HEJ píší např. *zora, luna, drak, levjatan*. ČEP se snaží o důsledné užívání majuskule v těchto případech, takže má jednotky jako *Dolina rozhodnutí, Dolina balzámovníků, Jih, Ovčí brána, Město vod*. Zřejmě nejdůslednější je však J, která jako jediná píše *Hora, Hory, Poušť, Pohoří, Horní rohový sál, Horní královský palác, Plošina, Vysočina, Vstup*, někdy je důslednější ČEP (*Město vod, Nové Město*). J vyznačuje někdy nadbytečně podle FBJ²¹ více součástí sousloví s transparentní apelativní sémantikou velkými písmeny, např. *Pramen Soudu, Město Soli, Pole Hlídek, Dům Hrdinů, Dolní Země, Dům Libanonského lesa, Galerie Libanonského lesa* oproti *Klouzavý kámen, Údolní brána, dům Libanonského lesa, Valchářův pramen, město Palem*. Dochází pak ke kolísání i u jednoho hesla, např. *Dolní Země – Dolní země, Velké Moře – Velké moře*. Při překladu typu *Řeka* může vznikat homonymie propria, jak se děje v J, která podle francouzské předlohy unifikuje od Ex překladem *Řeka* dva podklady v hebrejském textu (יַרְדֵּן a נַחַל), odkazující na Nil a Eufrat.

1.2 Toponyma s transparentní apelativní sémantikou a symbolická jména

Mnohá hebrejská jména obsahují transparentní apelativní sémantiku, jejíž uchování je podmínkou u jmen symbolických. Zprostředkování apelativní sémantiky domácímu recipientovi se děje různými způsoby již ve staročeském překladu bible, jejíž tlumočníci použili několik překladatelských taktik. Někdy podléhají zřejmě nezáměrné atrakci k domácím slovům (Ž 83,4 *D na potocie cizozemskem – O na potocě Cizon – Vg²² Cisson*). Apelativní sémantiku může obsahovat už předloha (2 S 23,13 *O na údolí Obrovém – VUL²³ in valle Gigantum*), výjimečně ji překladatel doplní (1 Kr 9,13 *O země Cabul [točíš veliká] – VUL ...terram Chabul*). Vyskytují se též řecký, latinský nebo český ekvivalent (1 Pa 13,11 *O, L Rozštěpenie neb Rozpučenie Ozovo – VUL Divisio Oza; Jb 9,9 O činí... [ty hvězdy jménem] Pliades, [jimžto říekají Štětky]*) a další strategie. Zvláštní pozornost zaslouží dvě, a to překlad předlohového propria apelativem (1 Pa 27,29 *O po pastvinách – Vg in Saron*) a doplnění specifikujícího apelativa před propriem (2 Pa 26,2 *O oděla [město] Achilath*), které překladateli zároveň umožní ponechat

²¹ French Bible de Jérusalem, Paris: Cerf, 1973, cit. dle BibleWorks 5.0.020w.

²² Biblia Sacra Juxta Vulgatam Clementinam, divisionibus, summariis et concordantis ornata, Paris: Desclée, 1956.

²³ Biblia Sacra Iuxta Vulgatam Versionem, ed. R. Weber aj., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1983, cit. dle BibleWorks 5.0.020w.

cizí proprium v nesklonné formě (nominativ jmenovací), a tak ho včlenit do české věty. Podle některých diskrepancí ve volbě transkribované nebo přeložené podoby lze vystopovat vliv předloh, například Tremelliova-Juniova latinského překladu na Kralickou bibli (*Gabaa – pahrbek, Fazga – hora, Mikzoa – úhly, Bethel – dům Boha silného*). Podobně lze vypátrat také motivace u složených toponym (*K město Sanna – T-J urbs Sannæ – ČEP Kirjat-arba; K vsi prostřední – T-J pagi mediani – ČEP Chasér-tíkón*).²⁴ Toponymie tedy může hrát významnou roli při detekci předloh, snadno lze takto demonstrovat rovněž dominantní pařížský typ předlohy staročeské bible.

Při překladu jmen symbolických pozorujeme stejnou tendenci jako u jmen se singulární referencí, totiž vyznačit jejich propriální charakter velkým písmenem. Proti této tendenci jde v ojedinělých případech HG, když indikuje apelativní sémantiku malým písmenem: *sluje mara, to jest trpkost*. Symbolické jméno může být nahrazeno referentem (*Dúma – Edom*), může být doplněno překladatelskou kurzívou nebo převedeno propriem s transparentní apelativní sémantikou v cílovém jazyce (*Pán průlomů*), někdy je symboličnost jména vyznačena uvozovkami, zvláště u HEJ a BOG. Důležitá je jedna strategie v ČEP, který v ojedinělých případech převádí symbolické jméno transkribovaným propriem a dodává apelativní sémantiku perifrasticky v kontextu: *Ž 95,8 ČEP v den pokušení na poušti v Masse* (hebrejské מַסֶּס je ve verši jen jednou, a to jako proprium) – *K v den pokušení na poušti – J jako v den Massy na poušti*. Všechny moderní překlady se snaží vyznačit propriální charakter velkým písmenem.

2. KONKURENCE VE VOKALICKÉ KVANTITĚ

Zajímavou oblastí je konkurence vokalické délky a krátkosti v toponymech. Česká překladatelská tradice, vycházející z Vulgáty, měla v naprosté většině krátkost. Ve staročeských biblích je vyznačení délky zdvojením samohlásek nespolehlivé, až v 16. století se tiskne s čárkou, jde však o výjimky. V kralických biblích už je délka poněkud častěji, stále však převládá krátkost, také pod vlivem tradice, z které Kraličtí v propriální sféře hojně čerpají. V barokní Svatováclavské bibli, jejíž dominantní předlohou byla Sixto-Klementina, pozorujeme velkou rozkolísanost kvantity, která existuje také u apelativ, u proprií stále převládá krátkost. Převaha krátkosti platí i pro HEJ, ačkoli má například antroponyma *Áron, Isák, Sára, Safatiáš* nebo z hebrejštiny transkribované toponymum *Eglath-Šelíšíja*. Krátkost dominuje v HG a převažuje také v BOG, ačkoli ten se příklonem k tradičnějším toponymům posouvá v minimální míře také k délce (*Sidón, Taršíš, Sión, Babylón, Asýrie, Arábie*). BOG tedy spojuje na jedné straně dlouhou tradici katolických překladů s dominantní předlohou vulgátní, jejíž toponyma byla reprodukována s krátkostí, a na druhé straně se od ní mírně odpoutává. Jako spolufaktor tu jistě působilo určení BOG k liturgickému užití. Na druhém pólu stojí Š, který nejdůsledněji reprodukuje dlouhou kvantitu hebrejských samohlásek (*Jisráél, Jerúsálájim, Béth-léchem, Lebánón, Sómrrón, Šóchó, Béth-Chánán, Ášér*), někdy i nadměrně (*Áššúr* za אַשּׁוּר) nebo nedostatečně (*Arad* za אֶרֶד v Sd 1,16)

²⁴ Paralely mezi Tremelliovým-Juniovým překladem a kralickým překladem se snažím sledovat v příspěvku „Ke vlivu Tremelliova-Juniova latinského překladu na Kralickou bibli (se zřetelem k toponymii),“ předneseném na VI. mezinárodním setkání mladých lingvistů v Olomouci v květnu 2005.

a obsahuje i lexémy *Mádaj* místo *Médsko*, *Misrájim* místo *Egypt*, *Páras* místo *Persie*. Poměrně důsledné rozlišování mezi tzv. krátkostí a délkou hebrejských samohlásek s občasnou redukcí délek oproti Š zaznamenáváme také u ČEP, s jehož postupem se v prvních třech knihách Mojžíšových shoduje J. Ta však v pracovním vydání redukuje od Nu kvantitu na krátkost. ČEP někdy využívá kvantitativní alternace k naplnění diferenční funkce propria a odstranění předlohy homonymie (např. *Betúel* – *Bétúel* – BHS²⁵ בְּתוּאֵל).

3. KONKURENCE SUBSTANTIVNÍHO A ADJEKTIVNÍHO PŘEVODU

3.1 Typ muži (z) *Anatótu* – muži *anatótští*– *Anatóťané*

Zjednodušeně lze tuto opozici považovat za konkurenci analytického a syntetického jazykového typu. Syntetický typ, manifestující se v převládající flexivnosti češtiny, vyžaduje kongruenci (*muži anatótští*), zatímco analytický typ, který je v izolačních jazycích typu francouzštiny nebo angličtiny, vyjadřuje syntaktické vztahy operátory, jako jsou předložky. V případě introflexivní biblické hebrejštiny a aramejštiny je kategorie posesivity vyjadřována syntakticky pomocí konstrukce *status constructus* – *status absolutus*, která významově odpovídá genitivní vazbě. Překládá-li překladatel z hebrejštiny, je v pokušení tuto konstrukci převádět genitivním spojením (*muži Anatótu*). Totéž se děje v případě J při překladu z analytické francouzštiny. Nevyhne se tomu ovšem ani překladatel z latiny, protože ta má mnohá toponyma neskloňná v citátovém užití. Při srovnání jsme zjistili relativní tendenci V, H a J k substantivnímu překladu a O, K a ČEP k překladu adjektivnímu. Vyplývá to ovšem z různých podmínek. V O působil silný flexivní typ staročeštiny a překlad adjektivem umožnil překladateli elegantně včlenit toponymickou jednotku do konstrukce české věty. Typ češtiny se podařilo vystihnout také K a snad také jejím vlivem ČEP. Ve V se naopak projevilo úzkostlivé lpění na latinské vulgární předložce. V J, která oproti ČEP překládá dosti substantivně, se reflektoval analytický typ dominantní předlohy francouzské a možná také progresivnost analytismu v češtině. Mezi ČEP a J stojí HG. Tendenci k substantivnosti vykazuje překvapivě také HEJ, zatímco u Š a NBK zjišťujeme relativní tendenci k adjektivnímu překladu. Například u hesla 2057 má HEJ ve všech čtyřech výskytech substantivum (*Arad*, *Hered*), zatímco u Š je to dvakrát adjektivum (*arádský*) a dvakrát substantivum (*Arád*, *Arad*) a u NBK, kde jsou zjištělné jen dva výskyty v Pentateuchu, je v obou adjektivum (*aradský*). Zajímavou oporu pro toto konstatování přináší srovnání Joz 12,9–24, kde je výčet králů. Zatímco ČEP, Š i HG převádějí adjektivy, HEJ a J substantivy v genitivu. Staročeská Olomoucká bible má jak adjektivní, tak substantivní převody, K má adjektivně pouze *král Jeruzalémský*. BOG je zřejmě dosti blízky ČEP: v hesle 2030 má v úseku Iz–Jr celkem 6 substantivních a 1 adjektivní znění, ČEP tu má poměr 5:2.

²⁵ K. ELLIGER – R. KITTEL (ed.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, 4., upr. vyd., Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990. Citováno podle BibleWorks 5.0.020w.

3.2 Typ Achítofel Gíloský (antroponyma s toponymickou motivací)

Konkurence substantivního a adjektivního převodu se manifestuje také u antroponym s toponymickou motivací (Elchanan z Betléma, Achítofel Gíloský, Ita Gatský, Jišaj Betlémský, Goliáš Gatský, Kúšaj Arkijský). Např. v 1 S 17,58 má O Isai Betlémský – K Izai Betlémský – V Izai Bethlémský – HEJ Isaj, Betleman – HG Jišaj v Bet Lechemě – Š Jišaj z Bét-lechemu – J Betleman Jišaj – ČEP Jišaj Betlémský – BHS יִשַׁי בֵּית הַלְחֶמִי – VUL Isai Bethleemites.²⁶ V Neh 2,19 panuje tato distribuce: O Sanaballa Oronitský – K Sanballat Choronský – HEJ Sanballat Horonský – HG Choroňan Sanballat – Š Sanballat z Chórónu – ČEP Sanbalat Chorónský – J Choroňan Sanbalat; O Gozem Arabský – K Gesem Arabský – HEJ Gosem, Arab – HG, Š, J Arab Gešem. Také zde platí, že zatímco O, K a ČEP se přiřklánějí k adjektivům, HG, Š a J k substantivnímu převodu.

3.3 Typ Kír Moábský – Kir Moab (složená toponyma)

Stejná konkurence se projevuje také ve složených toponymech typu Kír Moábské – Kír Moábský – Kir Moábských – Kir Moab. Znění s genitivem plurálu ve V a K vysvětlíme zněním předlohy (V Ar Moábské – VUL Ar Moabitarum, K Astarot Karnajimských podle morfologie v T-J *percusserant... Haschterothis Karnajimorum*, zatímco VUL má *Astharothcarnaim*). ČEP preferuje překlady adjektivní (Jábeš Gileábský, Mispa Moábská, damašský Aram, Aramské Dvojřčiči, Théby Amónovy), na opačném pólu stojí HG, který vykazuje relativní tendenci k substantivnosti (*Pelištim Gat, Ar Moab, Machane Dan, Aram-Dammeseq, Petor Aram, Aram Naharaim, Aram Maacha, Aram-Soba, No Amon*), jen o málo menší procento substantivnosti má Š (*Ar Moáb, Kir Moáb, No-ámón, Arám-maachá; Arám-naharajim, Arám-Sóba*, ale *pelíštský Gath* a adjektivum *ar-móábský*). J má různé překlady (*gileábský Jábeš, chaldejský Ur, Daniův tábor*), ale přítomnost znění *Ar Moab, Aram Naharajim, Mispe v Gileadu, Mispe v Moabu* dokládá analytický trend. Inspirace hebrejským zněním je ostatně prokazatelná i na HEJ (*Kir-Moab, Ar Moab, No-Amon*, ovšem též *Ar, město Moabů* a *syrská Maacha* oproti K, V *Syrie Maacha*).

Ne všechny tyto jednotky však považuje WTM²⁷ za kompozitní toponyma. Ve starších překladech se vyskytují také převody *město gabaonské, město Sopharnaimské, řeka Jordánská, řeka Eufratská*, což je doklad flexivnosti češtiny, která stejná spojení s propriální významem produkovala ještě v 19. století.

3.4 Typ Beeršebská step (předlohoité toponymum a specifikující apelativum)

Ještě do jedné oblasti zasahuje tato konkurence, a sice do oblasti těsně související s posledně jmenovanou, do sousloví typu *Beeršebská step*, kde je v originále spojení apelativa a propria v konstrukci *status absolutus – status constructus* vytvářející sousloví s individuální referencí. I zde jasně vystupuje relativní tendence ČEP k adjektivnímu překladu a HG a J k převodu substantivnímu. ČEP obsahuje jednotky *Bétávenská poušť, Besórský úval, Gibeónský rybník, Gileábské pohoří, Gerarský úval, Páranská step, Kidrónský úval, Kíšonský úval, Seírské pohoří*. Tyto konstrukce je možno pojímat také jako volná

²⁶ Doklady převádím na nominativ zde i jinde, pokud není důležitá morfologie deklinační koncovky.

²⁷ WESTMINSTER THEOLOGICAL SEMINARY, Groves-Wheeler Westminster Morphology and Lemma Database, Release 3.5, viz BibleWorks 5.0.020w.

spojení, dochází tedy k diskrepancím (*Dórská pahorkatina* – *dórská pahorkatina*, *hory seírské* – *Seírské pohoří*). Může docházet k intertranslačním diskrepancím (*ČEP Gibeónská poušť* – *J gabaonská poušť*; *ČEP v Efrajimském pohoří* – *Š v efratském pohoří*).

U hesla 2087 (גִּבְעוֹן) je distribuce adjektivního vs. substantivního převodu ve sledovaných překladech následující: O 0:9 (zjištěno 10 výskytů, jednou vynecháno) – K, V 0:11 – HEJ 0:11 – HG 1:10 – Š 3:8 – ČEP 6:5 (z toho 2krát *Páranská step* a 4krát *Páranská poušť*) – J 0:10 (zjištěno jen 10 výskytů) – NBK 2:5 (zjištěno 7 výskytů, z toho 1krát *Páranská poušť* a 1krát *Paranská poušť*). Š přitom neuděluje spojením *páranská step* / *poušť* indikaci propriálnosti majuskulí, NBK ano. Ve spojení *páranské hory* (Dt 33,2, Abk 3,3) pak dochází u Š k oronymické transonymizaci, totiž přenosu názvu hory *Páran* na celé pohoří.

U hesla 2273 (קִדְרוֹן) jsou poměry následující: O 2:7 (1 nahrazeno, 1 nezjištěno) – K 0:11 – V 0:10 (1 nahrazeno) – HEJ 3:7 (1 nahrazeno: *tam*) – Š 2:9 – HG 2:9 – ČEP 11:0 (z toho 10krát *Kidrónský úval*) – J 0:10 (1 nezjištěno). HEJ píše *údolí kedronské*, Š má *Kidrónské údolí*.

Jak postupují překlady při adjektivním převodu? Výrazná je tendence ČEP vyznačovat tato spojení velkým písmenem: *Edómské pole*, *Edómská poušť*, *Gaašské úvaly*, *Jerišské pustiny*, *Efrajimské pohoří*, *Jerišské vody*, *Sóanské pole*, *Eškolský úval*, *dolina Gibeónská*, *Kitejská země*, *Gibejská planina*, *Gádské údolí*, *Diblatská poušť*, *Jerišská pláň*, *Moábské pustiny*, *Libanónská planina*, *Sínská poušť*, *Sínajská poušť*, *Samařská hora*, *pole Samařské*, *Béterské hory*. S malým písmenem se však v ČEP objevují např. *chebrónská dolina*, *tekójská poušť*, *balzámové hory*, *damašská poušť*. J píše při adjektivním překladu většinou jako volná spojení (*edomská step*, *edomská poušť*, *gaašské potoky*, *damašská poušť*, *jerišská pláň*, *taniská pole*, *gabaonský rybník*, *gabaonská poušť*), má ovšem také *Moábské stepi*, *Libanonské pohoří*, *Kišonský potok*, *Kejlský okrsek*, *Jizreelská pláň* a dokonce *Dolní Země* – srov. *Stan Setkávání*. Zřejmě nejvyrovnanější poměr je u HEJ, jenž má značný počet spojení vyznačených velkým písmenem (*údolí Gabaonské*, *hory Efraimské*, *údolí Gerarské*, *údolí Hebronské*, *Moabské stepi*, *poušť Sínajská*, *Samařská hora*, *pole Tanisská*) a majuskulí píše také spojení s apelativem země (*Egyptská země*, *země Chaldejská*), obsahuje však také volná spojení *poušť edomská*, *rovina jerišská*, *rybník gabaonský*, *pustina gabaonská*, *nížina libanská*, *rovina libanská*, ke kolísání dochází ojedinele (*Joz 17,15 hory Efraimské* – *Joz 21,21 hory efraimské*). Minuskuli preferují Š a méně HG, který píše ještě *Egyptská země* (173 výskytů). U Š najdeme spojení *edómské pláně*, *edómská step*, *demašská step*, *pláň sóanská*, *gib'ónský rybník*, *perasská hora*, *efratské hory*, *gerárské údolí*, *chebrónský důl*, *tekójská step*, *jerúelská step*, *móábská step*, *sínajská step*, *šómrónské hory*, *seírské pohoří*, s velkým písmenem však *pohoří Jearímské* (*Joz 15,10*) a dokonce *Veliké Moře* (*Joz 15,12*). HG ovšem píše s velkým písmenem *Sijjonská hora* a *Šaronské pláně*. V BOG převažují překvapivě spojení s malým písmenem (*samařské pohoří*, *samařská hora*, *balzámové hory*), jen výjimečně dochází ke kolísání (*efraimské hory* Jr 4,15 – *Efraimské hory* Jr 50,19). Kolísání zaznamenáváme také u NBK, u níž zřejmě převažuje velké písmeno (*edomská planina*, *gerarské údolí*, ale *Moábské pláně*, *Beeršebská poušť*, *Sínajská poušť*). Při hodnocení kapitalizace je nutno vzít v úvahu dobovou ortografickou kodifikaci.

4. SLOVOTVORNÁ KONKURENCE U DEEXONYM

Existují tu dvě zvláštnosti. U překladů s dominantní vulgátní předlohou i v K mají detoponymická adjektiva často prodloužený kmen o cizí infix -n-, nebo -t- (V *Kartaginenský*, O *Idumitský*, O *Betlémitský*, O *Gabaonitský*, O *sodomitský*, O *sichimitský*, K *Ninivitský*, K *Ammonitský*, V *Bethsamitský*). Naopak HG v některých adjektivech derivuje od zkráceného kmene (*gibský* od *Gíbea*, *kirjatjearský* od *Kirjat-Jearim*, *šomerský* od *Šomeron*, srov. též ČEP *sebójský* k *Sebójím*); tento postup je doložen také v českých nářečích. Některá adjektiva v HG jsou neobratná nebo chybně utvořená, častější je zjednodušení -šs- na švu na pouhé -s- (*jeriský* od *Jericho*, *jabeský* od *Jabeš*, *betšemeský* od *Bet Šemeš*), chybně utvořena jsou adjektiva *tirsaský* a *afekský*. Absence alternace je doložena i v O (*jerichský*, *samarský*). Největší variabilitu deexonym lze pozorovat ve staročeské bibli a u HG. Staročeská bible vytváří někdy deexonyma bez rozšířeného kmene, takže se ke stejným podobám vrací až překlady vycházející dominantně z originálu, je tu tedy zvláštní izoglosa mezi nejstaršími a současnými českými překlady, např. O *gabaonský* – K, V *Gabaonitský* – J *gabaonský*.

5. KONKURENCE VE SLOVOSLEDU

5.1 Typ *Rudé moře* – *moře Rudé*

Je tu vidět markantní rozdíl mezi staršími a novodobými překlady. Zatímco v O, K a V je doložena jen postpozice adjektiva, v překladech z 20. století můžeme sledovat postupnou inverzi slovosledu.²⁸ V HEJ je poměr antepozice : postpozice adjektiva 17:6, u Š je to už 20:5 a u HG 22:2, do ČEP (21:3) proniká zřejmě mírně vliv Kralické bible. Nejnovější překlady (J, NBK) znají už pouze sekvenci *Rudé moře*, *Rákosové moře*. Zajímavá je ovšem i dynamika názvoslovná: zatímco v O je 11 výskyty zastoupeno *moře Červené* a ve V tento lexém se 14 výskyty dokonce převažuje, u HEJ je již při jediném výskytu zcela periferní. U HEJ je pozoruhodný dvakrát doložený převod *Rudomořská cesta*. Již v O najdeme 13krát konkurenční typ *Rudný*, který se promítá do důsledného kralického *Rudý*, což preferuje NBK, a označení *Rudý* volí též HEJ. V HG si již konkurují *Rudý* a *Rákosový*, dokonce i v jednom výskytu (Ex 13,18 [*Rudé*] *Rákosové moře*), *Rákosový* převládá poměrem 17:6. V ČEP již zcela zvítězilo označení *Rákosový*, v J je poměr 17:1, *Rudé moře* je jen v 1 Kr 9,26. V J pozorujeme také nástup transkribovaného toponyma *Suf* (celkem 5krát), NBK a ČEP ho používají jen v Dt 1,1. V důsledku nedostatečných dat pomíjíme BOG.²⁹

²⁸ Odhlížíme v tomto rozboru od aktuálního členění, které si může vynutit některé případy postpozice.

²⁹ Doklady: O *moře Červené* 10, *moře Rudné* 13, *moře vysoké Červené* 1, nejištěno 1 – K *moře Rudé* 25 (*proti moři Rudému*) – V *moře rudé* 11, *moře červené* 13, *moře Červené* 1 – HEJ *Rudé moře* 16, *moře Rudé* 6, *Rudomořská cesta* 2, *Červené moře* 1 – HG *Rudé moře* 5, (*Rudé*) *Rákosové moře* 1, *moře Rákosové* 1, *moře (rákosové)* 1, *Rákosové moře* 15, vynecháno 1, *Rudé Moře* 1 – Š *Rákosové moře* 20, *moře Rákosové* 5 – ČEP *Rákosové moře* 21, *moře Rákosové* 3, *Súf* 1 – J *Rákosové moře* 17, vynecháno 1, *moře Suf* 4, *Suf* 1, *Rudé moře* 1, nejištěno 1 – NBK (v rozsahu Gn–Dt včetně): *Rudé moře* 12, *moře Suf* 1.

Jiným případem této konkurence je typ země Kanaan – země kenaanská – kenaanská země – Kanaan země, kde pozorujeme také kompetici substantivního a adjektivního převodu. V rozsahu Gn–Pís jsou tu v originálovém spojení specifikačního apelativa a substantiva / adjektiva tyto proporce. V O dominuje převod země chanaanská (38 výskytů, též krajina ch., krajiny, království), dále je tu zastoupeno: země chananejská 10, země Chanaan 8, země chanánská 2 a Chanaan země 1. K má země Kananejská (59, též království K-á), země Kanán 1, země Kanánská 1. V: země Chananejská (45, též království Ch-á), země Chanaan 13, země Kananejská 1. HEJ: země Kanaan 37 (též krajina, pomezí), Kanaan 20, země Kananejská 1, země kanaanská 2 (též království). HG: země Kanaan (52, též země), kenaanská země 2, země kenaanská 2 (též říše), Kenaanská země 3. Š: země Kena'an 59 (též kraj K.), kena'anská země 4, království kena'anská 1. ČEP: země kenaanská 20, kenaanská země 42, země Kanaan 1, království Kenaanu 1. J: kanaánská země 45, kanaanská země 4, země Kanaán 9, země (Kanaán) 1, země, || Kanaán 1, země || – Kanaán 1, království Kanaanu 1. NBK – v rozsahu Gn–Dt včetně, tj. 51 výskytů splňující naše kritéria – kanaánská země 37 (též země), země Kanaán 4, Kanaán 8, kananejská země 2 (pouze v Ex, kde jsou dva výskyty).

Ze statistických údajů je patrná progresivnost slovosledu kenaanská země. Vysoký stupeň flexivnosti se projevil v O i K a v tomto spojení dominuje také u V. V HEJ, HG a Š dominuje překlad substantivní (země Kanaan), u Š ještě více než u HG. V ČEP je zřejmě vlivem K relativně vysoký podíl slovosledu země kenaanská, zatímco J má pouze slovosled kanaánská země, jenž zcela převládá také v NBK. NBK převádí dvakrát spojení s prodlouženým kmenem (kananejská země; jen v Ex) a 8krát zkracuje původní spojení na pouhé substantivum Kanaán, pro což se 20krát rozhoduje už HEJ.

Jaký je postup BOG? Na převodu předlohového spojení slov מִצְרַיִם a מִצְרָיִם v konstrukci *status absolutus* – *status constructus* v úseku Iz–Jr se zdá, že v konkurenci substantivního a adjektivního převodu je identický s ČEP, liší se však ve slovosledu. Z 37 spojení má BOG 36krát *egyptská země* a jen jednou *Egypt* (Jr 44,12 [1. výskyt]), ČEP má taktéž jednou převedeno substantivem *Egypt*, byť na jiném místě (Jr 44,26 [1. výskyt]), a ve 37 výskytech převod adjektivní, z toho však 8krát slovosled *země egyptská*.

5.2 Typ Jeruzalém město – město Jeruzalém

U postpozice apelativa jde o zcela okrajový typ, který se vyskytuje pouze v překladech s dominantní předlohou vulgátní a v K. Někdy se tak děje zřejmě pod vlivem VUL, jindy jde o vysvětlivku staročeského překladatele (O *do Ophir* [města], *Balaach* [město], *Gazer* [město], *v Ninivě* [městě], *Masaal* [město]), ačkoli tato doplnění specifikačním substantivem jsou častější v antepozici. Existují však případy, kdy se český a vulgátní text v konkrétním případě ve slovosledu rozcházejí (O *do Chanaan země* – VUL *in terram Chanaan*, O *na hradě Susis* – VUL *in Susis castro*, V *v Chasfie místě* – Vg *in loco Chasphiæ*).

6. KONKURENCE TRADIČNÍCH A TRANSKRIBOVANÝCH ZNĚNÍ

O této konkurenci můžeme uvažovat jen v překladech, které vycházejí z předlohy v původních jazycích nebo přihlížejí k nim a starobylým překladům, tedy K, HG, ČEP, J, HEJ, Š, BOG a NBK. Pokud jde o K, pohybuje se podíl distinktivně vulgátních znění, počítaje v to ovšem i modifikace v české překladatelské tradici, zejména v melantriškách, okolo 50 %, přičemž další znění jsou shodná ve VUL i BHS, takže podíl distinktivně hebrejských znění je výrazně menší, zhruba 20–40 %. Jde ovšem o K, nikoli o Kralickou bibli šestidílnou a skutečně vydaní z r. 1613, kde je podíl tradice ještě vyšší a dosahuje ke dvěma třetinám. Ovšem i znění transkribovaná z původních jazyků Bible přibližují Kraličtí svou adaptační metodou zněním vulgátním. Dva překlady jsou imunní vůči předešlé tradici a usilují úporně o dodržení onymického koloritu předlohy, a to Š a HG, přičemž Š je nejdůslednější, zachovává pořádek knih podle hebrejské bible, neočíslovává verše, zachovává hebrejský člen někdy i tam, kde jinak poměrně důsledný HG nikoli (Joz 15,6 Š k Béth-ha'arábě – HG k Bet Arabě, Dt 9,22 Š v Kirboth-hattaavá³⁰ – HG u... Kibrot Taavah), a transkribuje i následující topolexémy: HG Egypt – Š Misrájim, HG Israel – Š Jisráel, HG v některých výskytech Babylon – Š Bábel, HG většinou Jerušalem – Š Jerúšálájim. V ČEP dominují transkribovaná znění, avšak je tu i ohled na tradici v nejznámějších toponymech, podobně postupuje J, která se přibližuje Š a HG v zachovávání – ovšem nedůsledném – geminát, jež ČEP důsledně simplifikuje, a v analytickém trendu, zatímco k latinizovaným zněním ji přibližuje občasný výskyt zakončení typu -aim místo -ajim apod. a pro některé recipienty snad také absence vokalickej délky od Nu, kterou sdílí však také HG a často například též překlad Pentateuchu od rabínů Hirsche a Sichera. V linii tradičních znění pokračuje přes dominantní předlohu hebrejskou BOG, jednak velkým podílem tradičních znění, jednak volbou strategií při adaptaci hebrejských znění (vokalickej krátkost, absence geminát, zjednodušení transkripčních zásad, např. absence jod). HEJ postupoval z dominantní předlohy vulgátní. NBK je dosti blízko ČEP, kloní se však více k tradičním podobám, mj. i ve volbě zakončení -aim. Liší se však od překladatelské tradice např. adaptací hebrejského ׁ jako v (Negev), spolu se Šrámkem má střidnici c za hebrejské ץ (NBK Abel-micrajim, Acmon, Š má pouze někdy: Chacéroth, ale Sís). Lze tedy rekonstruovat škálu od tradičních znění k zněním transkribovaným: HEJ – K – BOG – J – NBK – ČEP – HG – Š. Jistě tu spolupůsobily rozdílné aspirace jednotlivých překladů v oblasti pastorační a liturgické reprodukce, tedy stupeň exkluzivity předpokládaných recipientů, které se promítly i do formálních znaků jednotlivých překladů, jako např. obsáhlý poznámkový aparát nebo naopak redukce kritických poznámek ad minimum.

³⁰ S chybnou metatezí (BHS קברות התאווה).

7. ZÁVĚRY

Slavná tradice biblického překladu na českém území sahá až do geniálního staroslověnského překladu Písma, dokončeného na Velké Moravě. Staročeský překlad bible do národního jazyka vznikl na našem území mezi prvními v Evropě. Spojení jazykovědy a teologie vydalo na českém území vynikající plody, počínaje již slovanskými apoštoly přes Husa, Blahoslava, další bratrské překladatele, Komenského a jezuitské překladatele barokní Svatováclavské bible a konče v nové době v osobnostech J. Dobrovského, J. Vašici, J. Vajse, J. Vraštila, V. Tkadlčíka, J. Hellera a dalších. Bylo by dobré pokusit se na tuto kooperaci navázat a rozvíjet ji. Česká biblistika má při vědomí této tradice nelehkou úlohu při překladu i jeho kritice, ztíženou navíc v minulosti překážkami vnějšími. Při všech současných problémech biblické práce v naší zemi lze vyslovit naději, že ve svobodných podmínkách přinese opět vynikající díla překladatelského umění i jejich fundované reflexe, aby dostála vysoké úrovni české překladatelské biblické práce.

Nastínili jsme šest konkurencí v toponymickém materiálu vybraných českých překladů SZ. Akcent byl kladen na překlady 20. století, vycházející většinou z původních jazyků Bible, ovšem na pozadí kontinuity překladatelské tradice s dominantním postavením Vulgáty. Lze tu zhruba řečeno sledovat dvě vertikální osy, jednak osu konkurence mezi překlady s dominantní vulgátní vs. originální předlohou (tradiční a transkribovaná znění, vokalická kvantita), jednak osu konkurence mezi překlady staršími, novějšími a současnými (konkurence substantivního a adjektivního převodu, slovosled). Byly charakterizovány překladatelské postupy srovnávaných překladů v oblasti toponymie a pokusili jsme se charakterizovat trendy a tendence novějších překladů (*Beeršebská step, Rákosové moře, Přímoří, Vysočina*) a poukázat na vliv těsného přilnutí k hebrejské předloze v toponymii (Š, HG). Pozornost jsme věnovali konkurenci syntetického a analytického jazykového typu v překladu (*aradský král – král Aradu, Goliáš Gatský – Goliáš z Gatu, No Amon – Théby Amónovy, v horách seírských – v pohoří Seir*), která proniká například i do syntaktické konkurence nominativu jmenovacího a skloňovaného propria (*ČEP do údolí Jiftach-elu – J do údolí Jiftach-El*). Upozornili jsme na specifická řešení jednotlivých překladů (*po pastvinách za Saron, mara, pokušení v Masse, město gabaonské, kirjatjearský, jeriský, Negev, Acmon*).

Stranou jsme v tomto příspěvku ponechali další konkurence jako adaptace geminát, disociace a integrace toponym, konkurence eponym a toponym, morfologické začlenění, celá problematika překladové variantnosti, adaptace konsonantů, změny slabičných poměrů, paradigmatické transpozice a transpozice kategorie rodu, konkurence morfonologické ad.

Do budoucna přejme české biblistice a bohemistice při vzájemném obdarovávání mnoho úspěchů a vyprošujeme pokoru a dary Ducha svatého všem, jež do naší mateřštiny tlumočí slova svědků o setkání s Bohem, který se na počátku prolamuje do ticha svým stvořitelským, performativním slovem a který se pro nás stal totálním sebevyslovením v dějinách spásy Slovem inkarnovaným.³¹

³¹ V diskusi bylo připomenuto, že konkurenci adjektivního a substantivního převodu lze funkčně využít při zprostředkování stylistické specifičnosti literárních žánrů. Bylo poukázáno na analytický trend v současné češtině, v níž dominuje princip flexivní. Je nutno vyžadovat konzistentní postup při převodu strukturních typů, např. *Kír Moábský, Beeršebská step, Ita Gatský*, vyrovnanější poměr preferujeme u konkurence typu *muži (z)Anatótu – muži anatótští – Anatófané*.

**On Some Competing Tendencies in Translating Toponyms
in Several Czech Translations of the Old Testament**

Keywords: Czech translations of the Old Testament; Toponyms; Bible of Kralice; Saint Wenceslas Bible

Abstract: The article, elaborating on some conclusions of the author's M. A. thesis, follows six areas of linguistic competition in place names in selected Czech translations of the Old Testament. These include the old Czech translations of the first redaction, the Bible of Kralice from 1613, the Saint Wenceslas Bible, Hejčl's translation, Heger's translation, Šrámek's translation, Bogner's translation, the Czech Ecumenical Translation, the New Kralice Bible, and the Czech version of the Jerusalem Bible. The author briefly summarizes the research accomplishments after 1989. Then he focuses on the competition between appellative and proper nouns (*Vodní brána*, *Moždíř*, *Dolní Země*, *po pastvinách* for *in Saron*), the vocalic quantity markings and their absence (*Jisráel*, *Áššúr*), nouns and adjectives (*muži anatótští*, *arádský* – *Arád*, *Achítöfel Gíloský*, *Betléman Jišaj*, *Jábeš Gileádský*, *No-Amon*, *Gileádské pohoří*, *edómská step*), word-formation processes (*Kartaginenský*, *gibský*, *jerichský*), word order possibilities (*země chanaanská*, *země Chanaan*, *kanaánská země*, *v Chasfie místě*), and traditionally fixed and transcribed forms (*Jerúšálájim*, *Misrájim*, *Negev*) in the respective translations, while attempting to define the dynamic tendencies within this process.